

**Eloïsa** (Paris ca. 1100- Paraclet 1163/1164). Dama d'origen noble de l'Illa de França, monja, fundadora i abadessa del Paraclet (Xampanya. França). Fou també una gran escriptora.

Sembla que rebé la primera formació en el convent de Santa Maria de Argenteuil. A la mort dels seus pares, el seu tiet i tutor Fulbert, canonge de la catedral de Paris, per donar continuïtat a la seva formació confià la seva educació al mestre Pere Abelard.

Els coneixements de llatí, grec i hebreu li donaren a la jove Eloïsa fama entre les dones de Paris i de França, així ho recull Abelard a la *Historia Calamitatum*: "... Ella, bonica de cara, es distingia encara més per l'amplitud dels seus coneixements de les lletres... ... [l'amplitud de coneixements ] li donava una gran anomenada per tot el regne... ... Quan em vaig assabentar del coneixement i l'amor que la donzella tenia de les lletres vaig creure que em seria més fàcil d'obtenir el seu consentiment..."

Eloïsa era, com escrigué Abelard, una jove molt culta i bella –de més o menys setze anys- quan el seu tiet confià la seva educació al filòsof que contribuï decidivament al renaixement cultural de Paris, la ciutat que es convertirà en seu de l'escola de filosofia i teologia coneguda com escolàstica. Abelard (1079-1142) recordà a la seva autobiografia, la *Historia Calamitatum*, les sessions a casa de Fulbert: "... Un cop oberts els llibres, proferíem més paraules d'amor que d'estudi, ... ... sovint l'amor reflectia els ulls de l'un en els de l'altre, mes que no pas la lliçó els dirigia al llibre".

Eloïsa donà des de ben petita, i al llarg de tota la vida, una i altra vegada, un sí a la relació educativa; Abelard em dona compte a diversos passatges de les cartes que li envià: "... Que d'ençà que hem abandonat el món i hem fet professió monàstica, no t'hagi escrit encara cap lletra de consolació o d'exhortació, no ho has pas d'atribuir a la meva negligència sinó al teu seny, del qual em refio molt. Em semblava que no necessitava cap lletra la qui ha rebut de Déu totes les gràcies necessàries per poder, amb la paraula i l'exemple, ensenyar els qui van errats, consolar els pusil·lànimes, reconfortar els febles, atès que ja ho havies fet com a priora sota el guiatge d'una abadessa. Així, sabent que vetllaves per les teves filles amb la mateixa diligència amb què ho havies fet per les teves germanes, vaig creure que la meva doctrina i la meva exhortació et serien supèrflues. Però si la teva humilitat t'ho fa veure altrament i creus que necessites el meu ensenyament i els meus escrits, fes-me saber per carta què vols que t'escrigui i et respondré allò que Déu em doni entenent".

Eloïsa trobà en l'amor la llum, i la raó de la seva existència per amar fins a la fi de la seva vida: "... Que potser la fortuna ha pogut posar mai cap dona noble per davant meu o al costat meu? ... Per a fer-me la més infeliç, m'havia fet abans la més feliç. D'aquesta manera, quan jo considerés tot el que havia perdut, els meus planys serien tan grans com grans fossin els danys que hagués sofert; ...".

Fruit de la relació entre Abelard i Eloïsa nasqué un fill, Pere Astrolabi. Eloïsa li donà aquest nom en recordar que s'ocupaven de l'estudi de l'astrolabi la tarda en que fou concebut. Pere Astrolabi fou confiat a la família del seu avi patern, la tradició diu que en tingué cura la germana d'Abelard.

Davant les fortes pressions del seu tiet i tutor, Fulbert, Eloïsa acceptà casar-se en secret amb Abelard però es negà a fer públic el matrimoni. Fulbert desplegà tot el seu poder, arribant a fer servir la violència contra la seva neboda, perquè ella es negava a acceptar els convencionalismes socials. Eloïsa li explicà les seves raons a Abelard: "... si bé hi esmentes algunes de les nombroses raons amb què jo intentava dissuadir-te del matrimoni, com d'un tàlem infaust, en silencies la major part, especialment aquelles en les quals jo preferia l'amor al matrimoni, la llibertat al lligam...". La historiografia tradicional, encara que no descartà la influència d'alguna de les convencions de l'amor cortès, assenyala que l'amor d'Eloïsa i Abelard s'apartà de la corrent ideal de l'amor cortès.

Per tal d'allunyar Eloïsa de la casa del seu tiet, Abelard li buscà refugi en el mateix convent on havia estat educada i havia après a llegir i escriure, Santa Maria d'Argenteuil, prop de Paris. Fulbert, creient que Abelard volia abandonar-la, buscà un cirurgià i alguns homes armats perquè entressin, de nit, a casa d'Abelard l'ataquessin i el castressin. L'any 1118 Eloïsa professà com a monja al convent d'Argenteuil, i, així, trencà la relació directa amb Abelard. Aquest restà inhabilitat per exercir càrrecs eclesiàstics i es veié obligat a ingressar com a frare en l'abadia de Saint Denis. Les fonts –sobre tot les cartes– semblen indicar, i la historiografia ho recull, que ambdós mantingueren viva al llarg de les seves vides la flama del amor. Les cartes, encara que poques –només es conserven vuit–, els ajuden a mantenir viu, durant anys, el desig de compartir l'amor i el saber. Així ho escriu Eloïsa: "... I si la tempesta ara ha amainat una mica, raó de més perquè t'afanyis a escriure'ns: ens faràs tan contentes! ... .. pensa en el gran deute que has contret amb mi, i allò que col·lectivament deus a les dones piadoses, satisfès-ho piadosament en la persona per a qui tu ho ets tot." Les *Cartes* són a més considerades de les millors fonts literàries autobiogràfiques.

Ben aviat la història i la llegenda d'Abelard i Eloïsa tingueren un fort impacte i repercussió en la vida i en la poesia medieval, perquè ambdues recollien la relació dispar entre un mestre i una alumna, una relació tòpica en el patriarcat, però que aconseguí trencar el tòpic perquè donava compte d'una gran llibertat, la que Eloïsa es prengué per unir el cor i la intel·ligència, l'esperit i el cos, l'aventura de l'amor i del saber. Ella fou, potser, –com assenyalava María Zambrano- una de les dones que “aconseguí per mitjà d'una passió dolorosa i fecunda servir la llibertat en que l'home vol aprofundir... .. Eloïsa patí un destí al qual acabà vencent”.

Eloïsa fundà el convent del Paraclet –en els edificis que Abelard havia fet construir-, molt a prop de Troyes (Xampanya), i reclamà una regla pròpia per a les monges dintre de la vida monàstica, perquè les religioses tenien necessitats diferents de les dels frares: “... ens enviïs una regla monàstica apropiada a les dones, una regla que estableixi com hem de viure i com ens hem de capturar, perquè no veiem pas que els Sants Pares ho hagin fet. ... Avui en dia, tant dones com homes professen en l'Església llatina una única Regla, la de sant Benet. Ara bé, si ens consta que fou escrita només per a homes, només ells l'haurien de poder seguir... .. Deixant de banda altres capítols de la Regla, quin interès pot tenir per a les dones el que s'hi diu sobre la cogulla, els calçons femorals o roba interior, i els escapularis? Quin interès poden tenir per a les monges les túniques o els vestits de llana ajustats a la pell, quan el flux menstrual els impedeix d'utilitzar-los?”.

Eloïsa aconseguí que les despulles del seu amat mestre, i guia, Abelard, fossin traslladats al Paraclet on ella els sepultà, i disposà que la soterrassin al mateix túmul, així ho fan les monges l'any 1164.

#### Bibliografia:

Abelard i Heloïsa, *Lletres d'amor i de consolació*. Edició i traducció a cura de Josep Batalla, Santa Coloma de Queralt: Obrador Edendum, 2005.

*Cartas de Abelardo y Eloïsa*, Madrid: Alianza editorial, 2002.

*Cartas de Abelardo y Heloïsa*. Precedido de “A favor de Heloïsa” por Carme Riera.

Prólogo de Paul Zumthor. Traducción de Cristina Peri-Rossi, Mallorca: José J. de Olañeta editor, 2001.

Peter Dronke, *Las escritoras de la Edad Media*, Barcelona: Crítica, 1995, pàgs. 153-194.

Étienne Gilson, *Héloïse et Abélard*, París: Librairie Philosophique J. VRIN, 1984.

Constant J. Mews, *Abelard and Heloise*, Oxford: Oxford University Press, 2005.

Régine Pernoud, *Eloísa y Abelardo*, Madrid: Espasa Calpe, =Austral, 1973.

María Zambrano, *Nacer por si misma*. Introducción de Elena Laurenzi, Madrid: horas y HORAS, 1995.

M. Elisa Varela Rodríguez. Professora i investigadora de Paleografia i d'Història Medieval de la Universitat de Girona, co-coordinadora del Grup de Recerca en Estudis Culturals. Vice-directora de Duoda, Centre de Recerca de dones de la Universitat de Barcelona i associat al Parc Científic de Barcelona.